

KANT'IN AHLAK METAFİZİĞİNDE EVRENSELLİĞİN HUKUKİ ÇÖZÜMLEMESİ

[A Legal Analysis of Universality in Kant's Metaphysics of Morals]

Doğuhan Murat Yücel

Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü
dmyucel@gmail.com

ÖZET

Hukukun başlıca sorunları olan genellik ve geçerlilik Immanuel Kant'ın evrensel yasa arayışını incelemeyi gerektirmektedir. Kant evrensel ilkeleri ararken hukuka dair belirlemeler yapmaktadır. Bu çalışmada hak ve hukuk kavramları Kant'ın kapsayıcı ve bütünleştirici sisteminde tahlil edilmektedir. *Ahlak Metafiziği'nin Temellendirilmesi* (1785) eserinde temeller görülürken *Ahlak Metafiziği* (1797) eserinde hakka ve yasal düzenlere dair bir doktrin kurulmaktadır. Kant'ın ideal sisteminde yasal mevzuat değil yasaların temellendiği ilkelerin belirlenmesi esastır. Bu belirleme aynen ahlak yasasında olduğu gibi sonuçlarla ilgilenmez. Bir eylemin sonucunun iyi olup olmaması sorun teşkil etmez. Eylemin dayandığı ilkenin iyi olması, dolayısıyla hukuki açıdan da eylemin dayandığı yasanın iyi olması gerekir. Böyle bir yasanın olanağı da Kantçı metinlerin çözümlenmesi ile izah edilebilir.

Anahtar Sözcükler: Ahlak metafiziği, Kant ahlakı, ahlak ve hukuk, evrensellik, evrensel yasa.

ABSTRACT

Main problems of law, generality and validity requires studying on Immanuel Kant's search of universal law. Searching the universal principles, Kant makes statements about law. In this study right and law are analysed in Kant's inclusive and integrative system. In his *Groundwork for Metaphysics of Morals* (1785) fundamentals are observed and in *Metaphysics of Morals* (1785) a doctrine is established about rights and legal systems. In Kant's ideal system, it is essential to determine basic principles on which laws are based, not legislation. This determination, likewise the moral law, doesn't pay attention to consequences of actions. It's not an issue, whether outcome of the action is good or not. What is important that the principle the action relies onto needs to be good so does the law that action relies onto. Thus, possibility of a law like this can be explained through analysing the Kantian texts.

Keywords: Metaphysics of Morals, Kantian ethics, ethics and law, universality, universal law.

Giriş

Immanuel Kant antik Yunan felsefesinin üçe ayrıldığından bahsederek bunların fizik, etik ve mantık olduğunu söylemektedir. (Kant, 2002, s.3) Çalışmamızda Kant'ın hukuk görüşünü konu edindik ve bunun için de hukuku dâhil ettiği ayrım olan etik, yani ahlak görüşlerine odaklandık. *Hukuk Felsefesi* adlı eserinde yasa kavramını ikiye ayırmış olduğunu ve bunların doğa yasaları ile özgürlük yasaları olduğunu söylemeliyiz. Özgürlük yasaları manevi, adli ve ahlaki yasalardır. (Kant, 1887, s.14)

Doğa yasaları ampirik ve ussaldır. Manevi yasalar ise *a priori* ve zorunludur. Doğa yasaları deneyler ile tespit edilmiştir ve evrensel şekilde geçerlidir. Manevi yasalar ise deneyselliğin tersine,

ancak *a priori* ve zorunlu olduklarında geçerlidir. (Kant, 1887, s.15) *A priori* ilkeler olmadan evrensel bir yasadan söz edilemez. Metafizik disiplini saf kavramlardan oluşan *a priori* bilgi sistemlerini incelediği için konumuz metafiziğin alanına girmektedir. *A priori* ilkeler metafiziği gündeme getirmektedir. Özgür iradeyi konu edinen bir felsefe ise ahlak metafiziğine ihtiyaç duymaktadır. Ahlak metafiziği ampirik insan bilimi olan antropolojide bulunmaz, ancak ona uygulanabilir. (Kant, 1887, s.18) Filozofun etik disiplini içinde yer alan hukuk ve yasalara dair görüşlerinin *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi* eserinde yer aldığı görülmektedir. Bu eserin hukuk dair önermeleri çözümlenmelidir. Böylelikle evrensel yasaların toplumsal yasalar yönünde yorumlanmasına ve kanuni düzenlemelerde geçerlilik sağlama imkanına yol açılabilir.

Ahlak Metafiziği'nin Temellendirilmesi'nde Evrensellik

Hukuk ile belli bir yasal düzenden ziyade toplumda yapılması gerekenle yapılmaması gerekeni belirleyen kuralları (Timuçin, 2004, s.262) kast ediyoruz. Kant'ın eserlerinde yazılı mevzuatı değil kuralları belirleyen genel ilkeleri arıyoruz. Buradan hareketle felsefe tarihinde idealist düşüncenin temel sistemlerinden Evrensel Ahlak Yasası ile karşılaşıyor ve eserin baştan itibaren fikirleri bu çerçevede işlediğini görüyoruz. (Kant, 2002, s.5) Ahlak içerisinde değerlendirilen yasalar vasıtasıyla insanların birbirleriyle olan ilişkisi evrensel ilkelerle düzenleniyor.

Kant eserin genelinde fizik yasalarına benzer bir mutlaklık gözetiyor. Fizik, etik ve mantık onun önermelerinde bir araya geliyor. Her ne kadar ayırım teşkil etmiş olsa da üç dalda üçünü de barındıran önermeler sarf ediyor. Ona göre ahlak yasası olarak telakki ettiği ilkeler ahlak ile birlikte mantıksal bağlara ve fizik yasalarının kesinliğine sahiptir. (Kant, 2002, s.xviii.) Böyle bir durumda eserin adının neden ahlakın metafiziği olduğu sorulabilir. Yanıt Kant'ın evrensel ilkelerindedir. Evrensel olan, yani her yerde ve her zamanda geçerli olan ancak *a priori* olabilir. A posteriori,

sonradan edinilen görümlerle evrensel olana ulaşamaz. Genel geçer olan yalnızca *a priori*, yani insan anlığında mevcut olan ile mümkündür. Ahlakın metafiziği de fiziğin temelindeki bu *a priori*yi arar. Kişiler arası kuralları belirlemek için metafizik halde bulunan genele ulaşmak ister. (Kant, 2002, s.5) Buradan da ilişkileri düzenleyici hukuk ilkelerinin evrensel yasalara dayanması gerektiği anlaşılabilir.

Evrensel bir ilke olacak şekilde eylemek gerektiğini düşünen Kant doğanın bir kanunu olacak şekilde ahlaki davranışların düzenlenmesi taraftarıdır. (Korsgaard, 1985, s.1) Evrenselleştirilebilmek, bir ilkenin yeterliliğinin ölçütüdür. (Korsgaard, 1985, s.3) Evrensel yasa olmanın formülünü veren Kant, yeterliliği göreve bağlamaktadır. (Kant, 2002, s.8) Buradan kuralların görev ahlakına, onun da *a priori* ve metafizik olan evrensel yasalara dayanması gerektiğini anlayabiliriz. Kantçı ahlakta ahlaki davranış evrenselleştirilmiş bir görev ilkesine bağlanmalıdır. Bu ilkeler de aklı ele alan disiplin olan metafizik ile çözümlenebilir.

Bu eserde Kant'ın ahlak metafiziğinin esaslarını aradığı görülmekte ve temeller inşa edilmektedir. İnsanların tüm ahlaki yargılamalarının üstüne kurulduğu ilkeler soruşturulmaktadır. Günlük hayattan yola çıkarak iyi niyetin önemi vurgulanmaktadır. (Kant, 2002, s.10) Kant'ın sisteminde iyi bir şeyin öncelikle iyi bir niyetten gelmesi gerektiği görülmektedir. İçten davranan biri genelde söylendiğinin aksine, mutluluğun asıl hedef olmadığını söyleyecektir. Bu durum klasik Aristotelesçi mutluluk söylemi olan “mutluluk asıl hedeftir”(Pakaluk, 2005, s. 317) önermesini görev bilinciyle karşılamaktadır. Kant'a göre akıl mutluluğu değil, görev bilincini işaret etmektedir. İnsan ancak görev bilinciyle mutlu olabilir. (Kant, 2002, s.12) İyi niyet ve görev ahlakı evrenselliğe ulaşmada ve onu sürdürmede temel unsurlar haline gelmektedir.

Görev anlayışını ön koşul olarak belirtmenin ve iyi niyeti iyiliğin ölçütü olarak saymanın ardından örnekler ve çözümlenmelerle görüşün temellendirildiği görülmektedir. Özetle, bir eylemin insanı rahatlatması veyahut benzer bir çığara dayanması yerine evrensel bir ilkeyle ve görev olduğu için yapılması ahlaki olabilir. Birisine yardım edip kendini mutlu hissetmek ahlaki değildir. Yardım göreve bağlı olmalıdır ve kişisellikten sıyrılmalıdır. Bir eylemin değeri de ulaşmak istediği hedef değil, dayandırıldığı ilkedeki gelir (Kant, 2002, s.15) Hedefler ve beğeniler görelidir. Sonuçlara bakıp değer vermektense temelde sabit duran ilkeye odaklanılmalıdır.

Hukuka, yani haklara uyarlayabileceğimiz bu sistem Kant'ın üçüncü önermesiyle temele oturmaktadır. Buna göre görev bir yasaya uyulmasında esas olmalıdır. Öznel değerlerin bertaraf edilmesi ve isteklerle değil görev öyle gerektirdiği için kurallar uygulanmalıdır. Evrensel yasa olacak biçimde eyleminin temellerinden biri karşılıklı geçerli bir davranış oluşturabilmektir. Herkesin yalan söylemesi gibi bir durumu değil, herkesin doğru söylediği bir durumu isteriz. Kendimiz yalan söylemek istesek bile bu karşılıklılık durumu yüzünden doğru söyleme durumundayızdır. Görev ahlakı ve kendimize doğru söylenmesini istememiz bunu gerekli kılar. (Kant, 2002, s.19)

Kant günlük hayata bağladığı ahlak örneklerinin ardından ikinci bölümde metafizik örneklerle geçiş yapmaktadır. İnsanın şimdiye kadar görev için hareket etse bile bunu çıkar için yaptığını belirtmektedir. İnsan bencilce davrandığı için ahlaki sistemlerin değerinin ampirik gerçeklerle belirlenmesi hüsrarla sonuçlanacaktır. (Kant, 2002, s.22) Görevden kaynaklanmayan ve *a priori* olmayan bir ahlaki değer kalıcı olamaz. Peygamber İsa bile tam iyi değildir, iyilik anlamını tam olarak Tanrı'da bulur. Çünkü diğer her şey çevredeki ahlaki değerlendirmelere tabi iken Tanrı aklın *a priori* yargılarıyla bu niteliğe haizdir. (Kant, 2002, s.25)

Ahlaki kavramların köken olarak *a priori* akla dayandığı görülmektedir. Akıl *a priori* bir niteliğe sahiptir ve düşüncelerin yüksek prensibi gibidir. Deneyime dayanan kurallardansa *a priori* görev ahlakına dayanan yasal düzenlemeler daha etkili olacaktır. Hukuk açısından bakıldığında görev gerektirdiği için hareket etmek isteğe bağlı hareketten daha başarılı olacaktır. Ahlaki davranışta güdüler ya da beğeniler yerine aklın kullanılması ve buna teoloji ya da fizik gibi diğer disiplinlerin karıştırılmaması gerekir. Ancak akıl *a priori* olana ulaşır ve görev için hareket edebilir. (Kant, 2002, s.27)

Hukuka dair arayışımız Kant'ın ahlaka dair belirlemeleriyle bir esasa dayanmıştır. Buna göre değerlendirmelerimiz akla dayanmalı ve a posteriori beğenilerle hareket etmemelidir. Deneyime bağlı bir hukuk algısı, yani gündelik olaylardan hareketle düzenlenmiş kurallar evrensel olamaz. Evrensel olmayan da geçerli olamaz. Evrensel bir ilke haline getirilemeyen kişisel dürtüler hukukun konusu değildir. Hukuk tüm yargılamalarımızda olması gerektiği gibi göreve dayanmalıdır. Görev de *a priori* görev ahlakı ile değerlendirilmelidir. Bir ilkeye hakkında iyi söylendiği için değil, görev öyle gerektirdiği için uyulmalıdır. Böylelikle görelilik çatışmaları giderilebilir.

Kant'ın evren anlayışında doğadaki şeylerin nasıl işlediği kanunlarla belirlidir. Yalnızca akıllı bir varlık bu kanunların temsili ile uyumlu davranabilir. Böyle bir hareket iradedir. Bu irade de pratik akıldır. Pratik aklın kendine verdiği düzene imperatif dediği görülmektedir. İmperatif dediğimiz, şahsi olanın karşısında yer alan zorunlu ve geçerli eylemdir. Kant imperatif (emredici) olan nesnel ilkenin arzına (prezentasyon) “buyruk (command)” diyor. İmperatif olanın zorunluluk gerektirdiğini ve nesnel bir kanun ile temas etmesi gerektiğini söylüyor. (Kant, 2002, s.29)

İmperatifler hipotetik (şartlı buyruk) ya da kategorik (şartsız buyruk) olabilir. Yani ulaşılabilecek bir amaç için araç olabilir veya nesnel olarak kendiliğinden gerekli olabilir. Hipotetik hedefe göre iyilik arz ederken, kategorik olan referans olmaksızın nesnel şekilde gereklidir ve aslında geçerli olandır. (Kant, 2002, s.31) Kategorik olan beğenilerden ya da değişken eğilimlerden etkilenmez, nesnel çıkarımlara yol açar.

Kant'a göre yetenek yaptığın işin sonucunu bilmektir. Bilimdeki pratik bilgi ve gereklilikten gelen eylemler böyle bir yetenektir. Mutluluk ampirik olması hasebiyle kişiseldir ve böyle yargılara yasa tasavvurunda güvenilemez. İmperatif ve zorunlu olan ise kategorik olduğundan beğenilere değil kanunlara hitap eder. Böyle bir imperatif ahlaklı olarak değerlendirilebilir. Sağduyudan gelen imperatif ahlak içinde değerlendirilebilir. (Kant, 2002, s.32)

Kategorik imperatifin kişisel beğenilerden uzak olması ve geçerli olması nedenleriyle asıl amaçlanması gereken yasal tasavvur olduğunu anlıyoruz. Bununla birlikte kategorik imperatifin gerçekten evrensel ve geçerli olması için öznelikten tamamen soyutlanması gerekmektedir. Kant bunun için *a priori* olan imperatifi aramayı öneriyor. *A priori* kategorik bir imperatif gerçekliğin deneyimlerle yanıtlanmasını önleyecektir. Ancak böylece tam bir kanundan söz edilecektir. Diğerleri iradeden gelen ilkeler olarak kalacakken, deneyimle yanıtlanmayan *a priori* kategorik imperatif “kanun” olacaktır. (Kant, 2002, s.36)

“Eylemin iraden aracılığıyla evrensel bir doğa kanunu olacakmış gibi eyle” diyerek nesnel olan kanuna uyumlu davranmayı kategorik imperatif hale getirmektedir. Daha sonra da bu imperatifi örneklendirmektedir. (Kant, 2002, s.38) Canımızı sıkıntısını gidermek için birinden ödünç para alıp sonra da geri ödememek gibi bir durumun evrensel olamayacağını, çünkü bunun söz verme

davranışını yıkacağını söyler. (Kant, 2002, s.39) Tüm akıllı bireylerin evrensel yasalarla uyumlu olmasının gereği de burada ortaya çıkar. Akıllı varlığın iradesi evrenselliği ortaya çıkaran örneklere sahiptir. (Kant, 2002, s.45)

Kant ilk olarak eylemin ahlaki değerini “görevden” gelmesine bağlar. İkinci olarak akıllı varlıkların erek, nihai amaç olduğunu söyler. Buradaki kasıt insanlığın bir amaç olması ve aslında kanunların da hâkimi olabilmesidir. (Kant, 2002, s.47) Daha sonra üçüncü ilkeye geçerek evrensel kanunlara dayandırılan imperatiflerin yegâne nesnel kanunlar olduğunu söyler. Görevden kaynaklanan bir eylem ve *a priori* evrensel kanunlar ahlakın ideal koşullarını oluşturmaktadır.

Kant’ın bireyin isteğe bağlı fiillerini belirleyen ahlaki ilkeye “maksim” dediği ve bu öznel ilkenin niteliklerinin mevcut olduğu görülmektedir. İlk olarak bir forma sahip olmak, yani evrensel ölçüde bir şekil görmekteyiz. Maksimler evrensel bir kanun olacak şekilde seçilmelidir. İkincil olarak hususi olmalıdır. Bu da akıllı bireyin doğasına göre bir nihayet teşkil etmesidir. Daha sonra son olarak mükemmel bir saptama gelir ki bu sübjektif yargının diğer koşulları ahenkli hale getirmesidir. İyiyi amaçlayan, yani kötülükten yoksun irade böyle bir yargılama ile çelişkiden azade olabilir. (Kant, 2002, s.54)

Objektif gereklilik ve sübjektif gereklilik bu noktada aydınlatıcı bir ayrımdır. Öncelikle metinden gerekliliğin ne olduğunu çıkarmak gerekir. Kant’ta aksi düşünilemeyen duruma gereklilik diyebiliriz. Bir kişinin beğenisi ile oluşan gerekliliğe sübjektif gereklilik; herkes için geçerli olana ise objektif gereklilik denir. Objektif gereklilik daha önce açıkladığımız gibi bir yükümlülükten geliyorsa buna “görev” denir. (Kant, 2002, s.57) Görev addedemeyeceğimiz, duygusallık ile güdülenen gereklilik bir “yükümlülük” olmaması ile diğerinden ayrılır. (Kant, 2002, s.66) Zorunlu yükümlü değilsek sübjektif bir gerekliliğe sahibizdir.

Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi'nde daha sonra ahlak metafiziğinden pratik aklın eleştirisine somutlaştırma girişimi görülür. Özgürlük kavramı iradenin özerkliğinin tanımında kilit noktadır ve irade akıllı bireylere özgü bir nedenselliklerdir. Özgürlük ise iradenin öteki nedenlerden bağımsız olma niteliğidir. Böylece irade kendinin yasası haline gelmektedir. (Kant, 2002, s.63) Özgürlüğün akıllı varlıkların iradesinde var olduğu farz edilmelidir. Akıllı varlıklar nedenselliğe sahip olduklarından yasalara uyacaklardır. (Kant, 2002, s.65) Kant kısaca bireye nedenler verildiği zaman yasalara uyar demektir. Birey nedenselliği edindiğinde yasalara uymayı seçer. Akıllı varlık olmak bunu gerektirir.

Ahlak Metafiziği

Kant *Ahlak Metafiziği* adlı başka bir eserinde ahlak metafiziğine neden ihtiyaç duyduğunu açıklamıştır. Ona göre bilimler saf akılcı muhakemeye dayanır. Newton'un fizik yasaları gibi bilimsel yasalar empiriktir ve deneyime dayanır. Ahlak yasaları bundan farklı olarak saf akla dayanır. (Kant, 1991, s.43) Ahlak denilen de bireyin öznel ihtiyaçlarından yola çıkmaz. Evrensel hükümleri olmalıdır. Bireysel tecrübelerin bir sonucudur, ancak beğenilerle hareket etmez. İnsanlar ahlakı hayvani içgüdülerinden ya da fiziksel eylemlerinden edinmezler. Ahlak sayesinde hedeflenen davranışın başka bir örneği bulunmasa bile ilkelerden yola çıkılarak davranış mümkün olabilir. Deneyimler aklın hükümlerine nüfuz edemezken akıl hükümlerine nüfuz eder. Kişisel deneyimler yanlıtır, *a priori* olarak akıldan gelen yasalar ise genel geçer olabilir. *A priori* yasaların olması metafiziği gündeme getirir. Kant bireyin seçme özgürlüğünün saf akla yönlendirdiğini, saf akıl varsa da metafiziğin olması gerektiğini savunur. (Kant, 1991, s.44) Böylelikle genel geçer yasaların metafizik ile temellendirileceği söylenebilir. Akıl metafiziği gerekli kılmaktadır.

Özgürlük saf akılsal ve deneyüstü bir kavramdır. Özgürlüğün varlığı direkt olarak, cismani şekilde gösterilemez. Özgürlük bir gerçek olarak ancak insanların akılsal ve evrensel yasalar oluşturmasıyla ortaya çıkar. Özgürlük fiziksel değildir. Beğenilerin etkisinden azade olan evrensel yasalara dayanır. (Kant, 1991, s.48) Özgür olmak akıldan gelir ve akıldan gelen, evrenselliğin bir parçası olmalıdır.

Kant hem ahlak hem de erdem doktrinlerinde ortak bazı kavramların tanımına girer. Yükümlülük aklın kategorik imperatifi altındaki özgür seçim gerekliliğidir. İmperatif olası eylemi zorunlu kılan pratik kuraldır. Kategorik imperatif aklın emirlerine uygun nesnel ve gerekli eylemdir. Mümkün eylem hükmedilmiş ya da yasaklanmış olmayandır; izin için ayrıca yasaya gerek duymaz. Görev kişinin bağlı olduğu eylemdir. Ahlaki açıdan pratik yasa ise fiziksel eylemlere göre yükümlülük öne süren kategorik imperatiftir. İş özgür seçim ile yapılan eylemdir. Doğru iş ve yanlış iş de göreve uygunlukla belirlenir. İhlal göreve karşı iştir. Hata istemsizce yapılan ihlaldir. Suç istemli ihlaldir. Kişi eylemlerinden sorumlu olan öznedir. Şey dediğimiz ise sorumluluk yüklenemeyendir. Adil veya adaletsiz olma durumu harici yasalara uyumluluğa göre belirlenir. (Kant, 1991, s.49)

Kant'ın hak doktrini bize hukuki açıdan ufuklar açmaktadır. Hak doktrini ile harici kanun koymanın mümkün olduğu tüm yasaları kast etmektedir. Hak Kant'a göre kişinin seçiminin diğerlerinin seçimiyle birleştiği ve evrensel bir özgürlük yasasına uyumlu olduğu durumdur. (Kant, 1991, s.55) Bu ifadelerden kısaca evrensellik ve geçerlilik çıkardığımızı söyleyebiliriz. Kant bir ilkenin öznelliğini veya talep edilmesini değil, nesnel ve zorunlu olmasını öncelikli olarak dikkate alır. Onun yasa anlayışı bir eksikliği tespit etmekten ziyade hâlihazırda var olan potansiyeli sistemleştirip kesinleştirmektir.

Herkesin özgürlüğü ile eşgüdüm içerisindeyse evrensel bir yasaya bağlı olan her eylem haklıdır. Böyle eylemleri engellemek yanlıştır. Herkes başkasının özgürlüğüne zarar vermemek kaydıyla özgür olabilir. Hak doktrini bu evrensel özgürlük kriterini kullanarak sivil kanunların oluşturulmasına ve ceza gibi karşılıklı zorlamaların kullanılmasına yol açar. (Kant, 1991, s.56)

Kant eserinin ilerleyen bölümünde hak doktrininin bölümlerini oluşturur. Görevleri üçe ayırır. Dâhili, harici ve türetilmiş görevler vardır. Dâhili görev onurlu bir insan olmaktır. Harici görev başkalarını yanıltmadan, toplumu zarara uğratmadan davranmaktır. Türetilmiş görev de başkalarına yardımcı olunamadığında birinin sahip olduğunu ötekilere de sağlama haline geçmektir. (Kant, 1991, s.63) Tüm görevler hak görevi ya da erdem görevi olarak ayrılabilir. Hak görevi harici bir kanun koymanın mümkün olduğu; erdem görevi de harici kanunun mevcut olamayacağı görevdir. Erdem görevi ise hiçbir kanunun kişinin kendisini, dâhili zihinsel eylemini kontrol edemeyeceği için erdeme bağlıdır. (Kant, 1991, s.64) Böylelikle hak, hukuk ve evrensel yasalar tasnif edilmiş halde ve mantık bağlarıyla bir sistemin parçası haline getirilir.

Kant'ın kendi içinde tutarlı sistemi zamanla eleştirilere maruz kalmıştır. Ahlakın, hukukun, iradenin bu kadar kesin ve katı olması çoğu müellifin yaşantısına uymamıştır. Kant'ın ideal ve evrensel sisteminin gerek kıta Avrupa'sı gerek de çağdaş küresel felsefe çevrelerinde yorumcuları türemiştir. Sistemin merkezinde yer alan evrensellik, ahlak ve metafizik gibi konular da yorumlardan nasibini almıştır.

Kant Felsefesinin Hukuki Yorumları

Kant'ın felsefi mirası uzun zaman sonra bile yoğun tartışmalara neden olmaktadır. Çağdaş yorumcuların birçok alternatif düşünce sisteminden ziyade Kant'ı ele alması onun yönteminin

benzersizliğindedir. Kant fizikte Newton'un yaptığı devrimin benzerine felsefede girişmiştir. Evrensel olanı aramakla karakterize edilen bu felsefede genel ve geçer olanın yöntem bilgisi izah edilmeye çalışılmıştır.

Genel kanıya göre Kant'ın aklındaki evrensel yasa a priori(önsel) bir prensibe dayanır. Sıradan insan akli prensiplere sahiptir. Bu prensipler hukukun formuna uygun olursa iyi olarak nitelenir. İrade hukuka uygunluğa göre hareket etmelidir. İradenin hukukun formuna uygunluğu da evrensel olarak geçerli ve zorunlu olmasından gelir. Kant niteliklerden bahsederken geçerli ve zorunlu olanın ölçütlerine dair belirleme yapmaz. (Sedgwick, 2008, s.77) Kant dış dünyaya uyarlanamayacak bir öneri getirdiği zannıyla bu noktada eleştiri almıştır. Ancak onun bir mevzuat külliyatı değil, ahlaki ilkelere dayanan yaşam biçimi tasarlamaya çalıştığı ifade edilmelidir.

Ona göre deneysel bilgi ahlaki çalışmada öncelikli değildir. Evrensel yasa arayışında dışarıdaki dünyanın değişkenliğine güvenilemez. Uygulanacak felsefe akla dayanmak zorundadır. Evrensel ve zorunlu geçerlilik ancak önsel ve akılsal temellere dayanabilir. Bu arayış deneysel temellerden de temizlenmelidir. (Sedgwick, 2008, s.41) Ahlaki kurallar eleştirilmeden kabul edilmemelidir. Kant yorumcularına göre hoşnut olmak için davranışlarımızı yönlendiren prensipleri iyice temellendirmeli ve doğrulamalıyız. Ahlak Metafiziği'nin Temellendirmesi eseri bu doğrulama için yazılmıştır. (Sedgwick, 2008, s.5) Kendimizi yargılamak ve davranışlarımızı yönlendiren ilkeleri temellendirmek Kant'ın ahlak metafiziğinde çıkış noktasıdır.

Kant böylesi bir ahlak metafiziğinin yeni bir alana giriş olduğunu söyleyerek kendinden önceki çalışmaları eleştirmiştir. Kendinden önceki felsefe doğru ahlaki kuramı oluşturamamıştır. Öncekiler başlangıç noktasından itibaren yanlış yoldadırlar. Ahlaki ilkeleri temel olarak kabul

etmemek ve deneysel içeriğe önem vermek başlıca yanlışlardır. Christian Wolff gibi önceki ahlak felsefesi geleneği temsilcileri saf iradenin olanağını araştırmamışlardır. Öncekiler insanın isteklerinden yola çıkarak eylemlere ve durumlara yönelmişlerdir. Ahlak kuram oluşturmak için deneysel etkilerden azade şekilde saf iradenin çözümlenmesi üzerine kurulu bir ahlak metafiziği temellendirmesi icap etmektedir. (Horn 2006, s.17)

Ahlak metafiziğini tek başına değerlendirmenin eksik bir anlayış oluşturacağını söylemeliyiz. Kant bir hak doktrini oluşturmuş ve bunu diğer metinleriyle bağlantılı olarak açıklamıştır. Kant'ı tam olarak anlamak için tüm metinleri göz önünde bulundurulmalıdır. Nihayetinde bir sistem filozofu olarak bütünü görülmesini gerekli kılmaktadır. Evrensel ve zorunlu olanın nasıl belirleneceğine dair eleştiriler de böylelikle yanıt bulabilir. (Höffe, 2010, s.71)

Kant konu edindiğimiz iki eserini sonraki çalışmalarında ahlaki kuramının temelleri addetmiştir. *Pratik Aklın Eleştirisi* (1788) ile bu temelleri belirginleştirmiş ve yanlış anlamaları ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. İradenin özgürlüğüne ve özgürlüğün de ahlak yasasına bağlanması hakkında tespitler esere dahil edilmiştir. Temellendirme eseri Kant'ın ahlak kuramının yanında Kantçı tüm çalışmalar için bir başlangıç noktası teşkil etmektedir. (Wood, 2002, s.x)

Kant kendi döneminden sonra yasal sistemlere etki edebilmiştir. Rawls, Habermas, Alexy, Teson ve Gewerith gibi yorumcular tarafından düşünceleri çözümlenmiştir. Devletlerin iradesini ortaya koyacak kurumları betimlemesiyle Birleşmiş Milletler döneminde uluslararası hukukta dikkat çekmiştir. (Capps, 2001, s.1004) Kant'ın genel ve transandantal mantık kullanarak rasyonel bir hukuk sistemi kurması Kelsen gibi pozitivist hukukçularca eleştirilmiştir. Bununla birlikte *Ahlak*

Metafiziğinin Temellendirilmesi eseri klasik doğal hukuk kuramının neredeyse mükemmel bir örneği olarak düşünülmektedir. (Shaw, 2014, s.204)

Sonuç

Kant'ın Ahlak Metafiziği'nde erdem ve hak doktrinlerini betimlediği ve başlıklarla ayrıntılara indiği görülmektedir. Hak doktrininin dışarı yönelik bir özgürlüğe müdahil olduğu, erdem doktrininin ise bireyin iç özgürlüğü ile ilgili olduğu belirtilmiştir. Hak doktrini dışarıdaki kurallara bağlıyken erdem bireysel kurallara bağlıdır. Hak mahkemelerde belirlenirken erdem vicdanidir. Haklar katı görevlerle belirlenmişken erdem daha müphemdir. Hak cebri icra edilebilirken erdem icrası olmaz.

Kant'ın ahlak metafiziği etik görüşlere odaklanmışken hukukun temellendirilebileceği önermeler içermektedir. Özellikle *Ahlak Metafiziği* eserinde kurduğu hak doktrini hukukçular ve kanun koyucular açısından dikkate şayandır. Hukuk genelleştirilebilir ve herkes için geçerli olabilecek ilkeleri ararken Kant'ın nazara alınması elzemdir. Filozofun sistemi evrensel olanı işaret etmek üzere işlemektedir ve bu açıdan toplumun hak anlayışındaki bir ihtiyacı arz etmektedir.

Mevzuatın gündeminden sıyrılarak Kant okuması yapılmalıdır. Toplumun binlerce yıldır kararlaştıramadığı ideal yasalar felsefe metinlerinden çıkarılmayı beklemektedir. Kant çalışmaları kanunların ve kanun koyucuların zayıflıklarını sorgulamakta ve felsefenin yeterince dikkate alınmadığını düşündürmektedir. Uygun yasaları arayanlar evrensel yasaları gösteren Kant'ı uygulamalı felsefe açısından ele almalıdır. Hukukun felsefi önermeleri anlaşılmasın bulması hukuk felsefesinin ihmal edilmesine bir gerekçedir. Lakin ilkelere dayanmayan mevcut yasalar da toplum

tarafından anlaşılamamaktadır. Sorunun çözümü için hukuk felsefesinin mevzuata telif edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Capps, Patrick (2001) "The Kantian Project in Modern International Legal Theory" *European Journal of International Law*, 12 (5): 1003-1025.
- Horn, C. ve Schönecker, D. (2006). *Groundwork for the Metaphysics of Morals*, Walter de Gruyter, Berlin.
- Höffe, O. (2010) "Kant's Innate Right as a Rational Criterion for Human Rights", *Kant's Metaphysics of Morals: a Critical Guide* içinde, Ed. Lara Denis, Cambridge University Press.
- Kant, I. (1887) *The Philosophy of Law: An Exposition of the Fundamental Principles of Jurisprudence as the Science of Right*, çev. W. Hastie, Edinburgh: Clark.
- Kant, I. (1991) *Political Writings*, Cambridge University Press.
- Kant, I. (2002) *Groundwork for the Metaphysics of Morals*, ed. Allen W. Wood, New Haven: Yale University Press.
- Kant, I. (2002) *The Metaphysics of Morals*, Haz. Mary Gregor, Cambridge University Press.
- Korsgaard, C. M. (1985). *Kant's Formula of Universal Law*, *Pacific Philosophical Quarterly* 66, no. 1-2: ss. 24-47.
- Pakaluk, M. (2005) *Aristotle's Nicomachean Ethics: An Introduction*, Cambridge University Press.
- Sedgwick, S. (2008) *Kant's Groundwork of the Metaphysics of Morals: An Introduction*, Cambridge University Press.
- Shaw, J.J.A. ve Shaw, H.J. (2014) "A Philosophical Foundation for Corporate Social Responsibility: Lessons from Kant's Transcendental Idealism as an Exercise in Life against Kelsen's formalistic legal theory as an Exercise in Logic". *In: Ethics, Governance and Corporate Crime: Challenges and Consequences, Developments in Corporate Governance and Responsibility Series* içinde, Emerald Group Publishing, ss. 177-212.

Timuçin, A. (2004) *Felsefe Sözlüğü*, Bulut Yayınları.

Wood, W. A. (2002) Önsöz, *Groundwork for the Metaphysics of Morals* içinde, New Haven: Yale University Press.